

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *János Ernő*

Cím: *1838 március 13. "Egészen elárasztá városunkat a víz"*

Forrás: *Pesti Hírlap*

Bp.

1938. 4. 13.

(Hely)

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Osztályozás

Tárgy

614.81

Hely

Idő

"1838"

Személy

Közp. nyomt. XX. cs. 23. sz.

Székesvárosi nazinyomua 1921 — 1695

1838 március 13: „Egészen elárasztá városunkat a víz“

A nagy árviz tudósításai egy száz év előtti ujságban

A főváros különböző részein kis rózsaszín márványtáblák láthatók az épületek faán. Kilenc ilyen kis márványlap jelzi, hogy száz esztendő előtt a nagy árviz milyen magasságot ért el. Öt Pesten, kettő Budán, egy Óbudán és egy a Margitszigeten. A Döbrentei-utca 15. számú régi, kis, emeletes, erkélyes ház falán van az 1775-iki árviz latin, magyar, német felirású árvizjelző táblája — egyben a legrégebb budapesti emléktábla — és fölötte az 1838-iki árviz márványlapja. Ez abban különbözik a többi árviztáblától, hogy a magyar „AR-VIZ“ jelzés alatt *cirillbetűs felírás* is olvasható és a víz szintjét jelzi nyíl alatt: „*Martius 15-dikén 1838.*“

Száz esztendő előtt, 1838 március 13-án kezdődött a napokig tartó szörnyű vész, amelynek során Budapest 2281 háza összedőlt és 827 épület erősen megrongálódott. A pusztulás meghihette a nemzet nagy költőit és a főváros 1905-ben bronz domborművet állított báró Wesselényi Miklós emlékének. „Hol népes házsorok Jegyzék az utakat, Most vad moraj között Fut gyilkos áradat. Rémséges jaj kiált Ingó falak megől; Rémesb a hallgatás Midőn a ház bedől. S omlott házak felett Élők s halottakon Örvényesen kereng S zudul el hab habon.“ Így kezdi *Vörösmarty* „Az árvizi hajós“ban a megrendítő jelenetek leírását. A költők és művészek alkotása után most idézzé elénk a vésznapokat az akkori ujságíró tudósítása.

Helmezy Mihály hirlapja, a „Jelenkor“ írja, hogy a Duna már január első felében előntötte Buda külvárosait és a vizivárosi templomban több láb magasra emelkedett a víz. „Nyolcvan éves aggastyánok

sem emlékeznek illy iszonyu vizállásra tél közepe felé.“ A pestiek báloztak, egymást érték a hangversenyek, táncvigalmak, de jött a március és mindenkinek arcára fagyott a mosoly.

A lap az *árviz napján nem jelent meg* és március 14—17-iki számában még csak rövid tudósításban „a jég és áradások“ rovat hírei közt számol be a főváros drámájáról.

„Budapesten nem alaptalan az árviztöli félelem. A jég több ízben megindult az óbudai szigetnél s majd nyitást csinált kis időre, mellyen ladikok járhattak. F. hó 13-án ugyszólván csak veszéllyel lehetett a jégen járni, s végre ugyane napon délutáni 3 órakor újra megindult a jég s már mindenki örvendve végső el-takarodásának, néhány perc mulva azonban, noha folyvást fenyegetőleg duzzad a víz, ismét megállott, s az emberek újra járni kezdenek rajta. A folyó évi január 6-kinál sokkal magasb már itt az áradás, s egész az uj töltésig ér, de az ugynevezett váci töltésen, s malomgáton túltörésétől is, noha száz meg száz kéz munkál erősítésén, rettegnek. Minden esetre az 1775-kinél, s aztán minden eddiginél is sokkal nagyobb itt a Duna árja. Budán a Viziváros, s ezzel rokon alantságu részek utcáin, s házaival csupán ladikon történik a közlekedés. Itt, s Pesten nem csak a dunamelletti, hanem távolabb pincéket is fölvet az átszivárgó víz, vagy a felütköző (ugynevezett) földárja. Azonban mult éjszaka 10 órakor, miután többször megindult s megállott a jég, rémteljes éj után egészen elborítá városunkat az ár víz, ugy hogy a Kigyó- Váci-, s egyéb bel- és külvárosi számos utczában már csak ladikkal történik a közlekedés. Ma, 14-kén majd egész utcákat, a Ferencz- és József k. vár. sodrott el a pusztító özön, számos emeletes házat is összedöntött, vagy lakhatat

lanná rombolt. Igen sok ember, s marha veszté életét. A károk s következesek felszámithatatlanok. Az inség tömérdek...“

A Duna felső szakaszán hamarabb beállott jégzajlás jégtorlódást okozott és a különben is magas állású vizet kiszorította medréből. A szörnyű áradás részletes tudósítását csak a március 21-iki példányban olvashatjuk. A tudósítás előtt jelenti a lap, hogy a király magánpénztárából 20 ezer, és báró Sina György 40 ezer forintot adott az árviz károsultjainak. A *Jelenkor* tudósítása így hangzik:

„Budapesti áradás. Miután márt. 8—9-ike közti éjjel megmozdult, majd 20 lábnyi vizállásu magasságban jan 5—6-ika közt beállott Dunánk jége, mindenki elfojtani vélte keblében szorongó érzelmit, s remény sugárinak adhatni helyet; de vajmi borzasztólag enyészett el, pár nap mulva minden nyoma e kecsgetető reménynek!“ — így kezdődik a két és negyedhasábos, itt-ott drámai erővel megírt, komor színekkel festett árviztudósítás.

„F. hó 13-án ugyanis — írja a lap —, miután esti 10 óra tájban 3-madszor, s e napon utószor megkondult székesegyházunkban a vészharang, mindenki tudá, hogy az árviz keresztül rontott a' fékező gáton, s duló özön olly irtózatos gyorsasággal emelkedék, hogy ejtet után 1 óra 20 perczer már 27 lábnyi 1 hüv., s 9 von. magasságra futott. A víz először is a váci gátot szakasztá meg felső részén, s keresztül rohanván az egész városon, a soroksári gátot is átszegé. A jég a Csepel szigeti jobb és bal vagy soroksári ágon megakadván, az ez által visszatolt viz a pesti szénaraktártól a Ferenczvárosba özönlött s még éjjel előtt a dunamelletti utcákba tolt olly sebességgel, hogy a földszinti lakosoknak alig van idejük saját személyök megmenthetésire. Éjjel után apadni kezdte ugyan a víz, de néhány óra mulva újlag duzzadt, s 14-én majd egész nap egyenlő állásban ma-

radt; József és Ferencz külvárosokat s az al- és fel-dunasor alantabb részeit azonban már annyira elárasztá, hogy majd minden perczben zuhantak össze házak s számos embert, s tömérdek barmot temetének romjaikba, mivel annyi helyre mentő ladik nem volt, s ha volt volna is, nem siethetett mindenüvé egyszerre. Márt. 14-ike éje semmit sem változtatott az

egész napközben gyakran meg-megujult hajborzasztó tűneményeken, t. i. a házomlások és segítségére szabadtó csolnak után kiáltozás mindegyre tartott, főleg a Józsefvárosban, hol, mint szinte a város egyéb részeiben, némelyek földrengést is ábrándoztak érzeni, hihetőleg nagy aggdóalmuk miatt. Józsefvárosban lélekrendítő jelenetek közt igen számos ember lelé halálát. Márt. 15-én kezdődött el a bel, Terézia, 's Leopoldvárosban a házdülés, a leopoldi külvárosban t. i. Derra 2 emeletű szegletháza omlott össze a vásártéren (mai Erzsébet-tér és Bálvány-utca sarkán! A szerk.) rettentő ropogással, minden lakosinak szerencsés menekedtüket után, a belvárosban pedig a Kendelényi ház, a paradicsom, 's fehérhajó egyrésze, s. t.; a növénydek papság is elhagyta nagy hasadéki miatt összemomlással fenyegető lakját. Így szinte Jankovich Miklós, Pyrker háza s t. Igen számos helyen beszakasztta e szörnyű erőszakkal tóduló víz a' hibásan készített kutakat, utcai, udvari nagy kapu alatti csarnoktermeket, a pincéket is süllyesztéssel fenyegeté vagy el is borítá, 's főleg a sok föld alatti üregü v. pincézésű házakat, sok helyen pedig még a földbül is bugadozott a víz sustorogva s örvény módra kanyarogva. Ezen nap (15-én) délután 2 óra tájban ismét zajongva tódult Budapest közt a felvidéki jég, 's mint hogy Promontortól egész Adonyig (hova előbbi éjjel félrevert harang-kongás közt lélekrendítőleg hatott a ráczkeiek és szigetségiék siralma és segítségutáni esengése), vagy mások szerint Téténytől egész Faddig úgy szólván egy szakadatlan izmos tetemben állott a fennakadt, vagy a partoktól el nem vált vastag jég, az ettől visszanyomott víz még sokkal iszonyítóbbilag kezdte növekedni, elannyira, hogy éji 11 órakor a' 0 felett majd 30 lábnyi (29 láb 4 hüv. 9 von.) magasságot ért! holott 1775-ben csak 24 láb, 8 hüv. 's 10 vonalnyi volt. Márt. 14-ike, 's 15-ike, de főleg a 15—16-dika közt éj vérbötükkel leend följegyezve Budapest évkönyveiben.

Ezután következik a drámai jelenetek szindus elbeszélése:

„A vészharangok 15-kén egész éjfélig szüntelenül zugtak s a dühös hullámok némely alantabb fekvő utcákban a háztetőket is nyaldosták. Az éj koromsötét volt. Összedólt házfedeleken, vagy falromokon dermedezőket, vagy nyitott ablakokból segélyért kiáltozókat lehet látni legörnyedezve, kiterjesztett karokkal, 's alant a hömpölygő hullámok, 's rohanó, szörnyű jégtömegek közt itt-ott elszórva egyes ladikokat, 's dereglyéket s rajtuk égő fákllyakkal álló hajósokat, kik a már másfél napig tartott iszonyu munka következtében kiéhezve, 's hidegtől meggémberülve lelketlen mozgony gyanánt (mint léleknélküli gép! A szerk.) állottak mentő edényükben s rekedt hangon kérdék: „Hol kell segély?“ s tova evezének, nem tudva, kit metsenek meg előbb a számtalan szerencsétlen közül. Amint egy ily ladik távozik, az életveszéllyel küzdők kettőztetik kétségbeesett kiáltozásait, miket csak lezuhanó házak borzasztó robaja szakasztott pillanattal nyíra félbe. De ki elég szerencsés volt naszádba juthatni, mennyi iszonyatot volt azért még kénytelen küdeni! . . . S mily borzasztó volt az illy éji ut, roskadozó házak, tajtékozó hullámok, dült falfokok, gerendázatok s jajgató emberek közt. A hajós szigonya megakadt, 's midőn az azt feltartóztató tárgyat közelebbre huzná, mi volt? Egy anyának holt teste, ki még karjai közt tartá gyöngé, merevölt csecsemőjét... Kik a református sz. egyházba menekvének, újabb szerencsétlenségbe bukkantak. A sírbolt ugyanis a bezuduló víztől felélván, lezuhan, 's hány ember veszté ezáltal életét! . . . mind ezek, mind a nép más része, a sz. Ferencz-rendiek házába vonult; de a falak repedezési miatt onnan csakhamar a sz. egyházba volt kénytelen menekedni, 's ott éhesen, szomjasan, 's bóríg átázottan, hideg köveken, halálos félelem közt küzdeni a borzasztólag hosszú éjt...“

Menedékhelyül szolgált az Ujépület (pattantys laktanya), a Ludoviceum, az invalidus- és lövész-ház, az evangélikus-templom, gróf Károlyi Gyula háza és néhány vásártéri fabódé. Az „árvizi hajósról“ így emlékezik meg az egykori ujság:

„... Nem hálálhatni meg soha eléggé némely egyes emberbarátok nemes lelkü buzgalmát; ilyennek hirdeti főleg a megszabadtított nép szava báró Wesselényi Miklóst, aki több százat nemcsak megmente az enyészet örvényiből e három vésznap alatt éjjel nappal hajón s vízben lévén, hanem kenyérrel s hussal is ellátá saját költségen . . .“

„Ma (márt. 21-én) már szokott medrében foly a Duna“ — írja a „Jelenkor“ és közli még, hogy 15 ezer ember jutott inségbe. A nádor kenyeret osztatott részükre és palotájában 36 szobát nyitottat a hajléktalanok számára. A budavári „házbirtokosok“ követék példáját. Gróf Károlyi István nyolcvan szekér kenyeret, húst és más élelmet ajándékozott a nyomorogóknak, gróf Károlyi György naponta háromszáz inségest élelmezett. Cegléd városa száz pesti család számára ajánlott fel hajlékot . . . és a város egyszerre csak feltámadt hullámsírhóból, majd a fejlődés évtizedeiben európai nagyvárossá növekedett a száz év előtti iszonyu pusztulás színhelyén.

Tamás Ernő.